

materialiv III Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf., 28 bereznia 2014 r. – Innovations in preschool education: theory, prospects, ways of implementation in practice: collection of materials of the III All-Ukrainian scientific and practical conference, 28 March 2014. (Ed.). Y.O. Demydova. Mariupol, pp. 204–206. [in Ukrainian].

11. Chubrei, O.S. (2020). Systema pidhotovky maibut-nikh uchyteliv heohrafii do profesiinoi diialnosti na zasadakh kompetentnisnoho pidkholdu [System of training future primary school teachers of geography for professional activity on the basis of a competence-based approach]. *Monograph*. Chernivtsi, 376 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.12.2024

УДК 61:378.017

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.316550>

Оксана Ісаєва, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету “Львівська політехніка”, професор кафедри латинської та іноземних мов Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
Мирослава Шумило, доктор філософії, старший викладач кафедри латинської та іноземних мов Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

У статті розглянуто гуманістичну компоненту вищої медичної освіти, що об'єднує знання про моральні норми суспільства; формує емоційно-ціннісну сферу особистості, спираючись на мотиви співпереживання, емпатії та усвідомлення соціальної відповідальності за власні дії; визначає поведінку і вчинки у ситуаціях морального вибору незалежно від обставин, у яких перебуває людина. Отже, фундаменталізація, гуманізація та гуманітаризація вищої освіти розглядаються як взаємопов'язані елементи.

Ключові слова: майбутні лікарі; людські якості; підготовка студентів-медиків; гуманізм; медична освіта.

Лім. 12.

Oksana Isayeva, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Professor of the Pedagogy and Innovative Education Department, Lviv Polytechnic National University, Professor of the Latin and Foreign Languages Department, Lviv Danylo Halytskyi National Medical University
Myroslava Shumylo, Doctor of Philosophy, Senior Lecturer of the Latin and Foreign Languages Department, Lviv Danylo Halytskyi National Medical University

THE HUMANISTIC ORIENTATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS FOR MEDICAL STUDENTS

The article examines the humanistic component of higher medical education, which integrates knowledge about the moral aspects of society; shapes the emotional state of the individual, based on motives of compassion, empathy, and awareness of social responsibility for actions; and defines behavior and actions in situations of moral choice, regardless of the circumstances in which individuals find themselves. Humanization is the process of inspiring all conditions of life and work, the entire content of educational and developmental activities, and all types and forms of relationships within educational institutions with a human-centric spirit. The processes of humanization are much broader and more complex, as they involve the moral and psychological transformation of an individual, the internal reorientation of spiritual values, the recognition of one's own dignity and the value of others, as well as the development of a sense of responsibility and connection to the past, present, and future.

Thus, educational reforms should focus not only on the field itself but also on education, aiming to enhance the target-oriented and motivational-stimulating components, specifically the cognitive component of creativity and critical thinking; fostering professional culture and emotional intelligence; developing perseverance and willpower; emphasizing the importance of theoretical knowledge and practical skills; encouraging the desire to overcome challenges and solve complex problems; instilling the foundations of self-dignity and respect for the dignity of every patient.

It is necessary to view the axiologization of medical education as a paradigm of renewed humanistic values and attitudes toward the individual, as the system of personal values and humanistic characteristics of relationships is being actualized. Therefore, the development of the individual should be considered as the primary goal of higher education, which is characterized by the ability of self-actualization.

Keywords: future doctors; human qualities; training medical students; humanism; medical education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціальні й політичні умови сьогодення мають потребу в креативних фахівцях з широким кругозором і багатим світоглядом. Тому особливо високі моральні вимоги висуваються до лікарів, оскільки гуманістична спрямованість освітньо-виховного процесу повинна стати ключовою при підготовці фахівців сфери охорони здоров'я, а метою цього процесу стає особистість. Власне гуманістична освіта повинна сприяти всебічному розвитку лікаря як особистості, тобто знання повинні поєднуватися з практичними навичками, якостями і чеснотами. Сучасні умови передбачають виховання майбутніх лікарів гуманістами, проте цей процес є доволі складним, адже практично неможливо закріпити у їх свідомості гуманістичні погляди та ідеї з огляду на сформовані ціннісні орієнтації і моральні якості, тобто метою гуманістичної освіти вважається суб'єкт, власне його ставлення до оточення і особистісний розвиток.

Варто зазначити, що освітнє середовище ЗВМО відіграє важливу роль у формуванні моральних якостей з гуманістичною складовою. Тобто професорсько-викладацький склад закладає гуманістичну складову майбутнім лікарям і доводить її практичну значущість у подальшій кар'єрі.

Актуальність передбачає висвітлення гуманістичної спрямованості навчального процесу студентів-медиків.

Метою статті є вивчити особливості гуманістичної складової у процесі підготовки студентів-медиків.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- охарактеризувати принципи гуманістичної освіти студентів-медиків;
- визначити вплив освітнього середовища на формування гуманістичної складової у майбутніх лікарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Умови практичної реалізації гуманістичної освіти з наукової точки зору представлено в дослідженнях Г. Балла, І. Бега, М. Берулави, О. Глузмана, С. Гончаренка, М. Добрускіна, О. Заболотської, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Кузьміної, Ю. Мальваного, С. Максименка, О. Романовського, О. Пехоти, О. Савченко, В. Серикова, В. Слєпшоніна, О. Сухомлинської, Є. Шиянова, В. Ягупова, І. Якиманської; науковці Т. Князева, В. Дейнека окреслили гуманізацію українського суспільства та сучасні проблеми вищої освіти; груповий підхід у гуманістичному навчанні охарактеризували Н. Patterson, Е. Simpson, М. Gray; розвиток та самоактуалізація особистості як основний принцип гуманістичного навчання проаналізували А. Johnson, J. Shaffer; гуманізацію і гуманітаризацію освіти розглядали дослідники Ш. Амонашвілі,

Г. Балл, Т. Буяльська, М. Берулава, І. Бех, С. Гончаренко, М. Кісіль, М. Романенко тощо.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сучасність розглядає фундаменталізацію, гуманізацію і гуманітаризацію вищої освіти як взаємопов'язані складові, адже відбувається пошук власного розвитку, переорієнтація цінностей і ціннісних орієнтирів особистості, тобто має місце концентрування навчального і виховного процесів на особистості. Дослідниця Т. Буяльська [2] влучно висновує, що "гуманізація – це процес одухотворення, олюднення усіх умов життя і праці, усього змісту навчально-виховної діяльності, всіх видів і форм відношень, що складаються в освітянських закладах. Власне процеси гуманізації значно масштабніші і складніші; оскільки проходить морально-психологічна перебудова людини, її внутрішня переорієнтація системи духовних цінностей, усвідомлення власної гідності і цінності іншої людини, формування почуттів відповідальності і причетності до минулого, сучасного і майбутнього". Власне тому заклади вищої медичної освіти орієнтовані на розвиток особистості лікаря, основні тенденції формування їх якостей чи мотиваційної спрямованості, тобто переорієнтація освітнього процесу на гуманістичних засадах. Отож, погоджуємося з думкою А. Кудусової [4, 11], яка розглядає гуманістичну спрямованість як особистісне утворення, що:

- інтегрує знання і уявлення людини про добро, істину, справедливість, цінність інших людей, моральні норми суспільства і соціуму;
- визначає емоційно-ціннісну сферу людини мотивами альтруїзму, співпереживання та емпатії, соціальну відповідальність за власні дії;
- характеризує поведінку і вчинки особистості в ситуаціях морального вибору за допомогою зіставлення із найвищими загальнолюдськими цінностями чи ідеалами;
- узагальнює інваріантні способи діяльності, котрі співвідносяться з цінностями чи ідеалами, що діють незалежно від умов і ситуацій, в яких людина перебуває.

Сьогодні гуманістична школа значно змінює розуміння природи взаємовідносин між учасниками освітнього процесу: встановлюється стиль довіри, співпраці та спільної творчості, зближуються їхні позиції, посилюється роль емоцій та емпатії. Усе це звільняє викладачів та студентів від психологічного дискомфорту, стану самотності, тривоги та неспокою. Відомо, що пригнічення і придушення людиною внутрішніх імпульсів, нездатність або небажання ділитися думками та почуттями з іншими призводять до різних психосоматичних розладів. Кількість таких станів щороку зростає як серед здобувачів освіти, так і серед викладачів [9, 140].

Загальновідомо, що гуманістична складова вищої медичної освіти розвиває емпатійні та емоційні якості студентів-медиків, що уможливує глибше розуміння пацієнтів, їх родин та колег, те, що вкрай важливо для майбутнього лікаря. Тож мета гуманістичної освіти полягає у залученні найкращого досвіду і людських якостей до процесу навчання і практичної діяльності студентів-медиків. Актуальним залишається твердження для підготовки студентів-медиків, що провідну ідею гуманізації освіти можна визначити як орієнтацію її цілей, змісту, форм і методів на особистість того, хто навчається, гармонізацію її розвитку, підвищення ролі її власної активності у його детермінації [1]. Тому необхідно розглядати аксіологізацію медичної освіти як парадигму оновлених гуманітарних цінностей і ставлення до особистості, адже відбувається актуалізація системи індивідуальних цінностей та гуманістичних характеристик взаємовідносин. Тобто метою вищої освіти повинен розглядатися, перш за все, розвиток особистості, яку науковець С. Паттерсон характеризує як здатну до самореалізації [11, 22]. Таким чином, самореалізація, самоактуалізація і самоствердження відіграють важливу роль у подальшій практичній діяльності майбутнього працівника сфери охорони здоров'я.

Отож, вважаємо за доцільне зосередити увагу на домінуючих, периферійних, негативних і професійно недопустимих якостях майбутніх лікарів:

- *домінуючими* вважаються якості, відсутність кожної з яких унеможливує ефективне здійснення діяльності;

- *периферійними* – якості, які не здійснюють вирішального впливу на ефективність педагогічної праці, проте сприяють її успішності;

- *негативними* – якості, що призводять до зниження ефективності педагогічної діяльності,

- *професійно недопустимими* – ведуть до професійної непридатності [3].

Тому оптимізація освіти студентів-медиків повинна зосереджуватися на формуванні як професійних компетентностей, так і особистісно значущих якостей, котрі важливі у взаємодії людина-людина та стосунках подальшої кар'єрної діяльності. В основі вищої освіти повинна розглядатися концепція повного засвоєння знань, основи якої закладені Б. Блумом. Суть концепції полягає в оптимістичному підході до оцінки освітніх можливостей особистості, адже кожна людина може успішно вчитися, причому її оптимальні здібності визначаються у відповідних умовах і при її власному темпі навчання. Також важливо роз'яснити кожному студенту освітні цілі, які поділяються на *когнітивні* (знання чи усвідомлення); *емоційні* (відношення чи почуття); *психомоторні* (навички чи застосування) [7]. Відповідно, повинно відбуватися реформування не лише

галузі, але й освіти з метою розширення цільового і стимулювально-мотиваційного компонентів, а саме:

1) когнітивний компонент креативності та критичного мислення;

2) виховання професійної культури і культури емоцій;

3) розвиток волі та наполегливості;

4) формування значущості здобування теоретичних знань і процес набування практичних навичок;

5) стимулювання бажання долати труднощі і розв'язувати складні завдання;

6) закладення основ відчуття власної гідності та гідності кожного пацієнта.

Проте мотиваційні чинники також відіграють важливу роль у формуванні гуманістичної парадигми медичної освіти, що підтверджує науковець Е. Сімпсон щодо реакції і пізнавальних здібностей, почуттів та інтелекту, емоцій і поведінкових інстинктів, котрі перемішуються, утворюють систему поглядів і цінностей, які є похідними від гуманізму й ментального здоров'я і становлять вищу пробу гуманістичної освіти [12, 16]. Також науковець виділяє у структурі формування гуманності такі компоненти як *пізнавально-когнітивний, мотиваційний, діяльнісно-поведінковий, регулятивний, емоційно-вольовий* [5, 45], що вкрай необхідно для формування особистісних якостей і характеру майбутнього лікаря. Згідно із системною концепцією поведінки людини Хуїтта [8], основний акцент гуманістичної освіти спрямований на регулятивну систему й афективно-емоційну систему.

Уважаємо, що всі вищезгадані компоненти є надзвичайно актуальні і важливі для майбутньої лікарської діяльності, проте комунікативний компонент тісно взаємодіє з біоетичними і культурологічними нормами у формуванні гуманістичної складової студентів-медиків та корелює з переліченим вище. Адже етико-деонтологічні та біоетичні компоненти у поєднанні з культурологічними нормами складають центральну складову гуманістичної освіти і формують подальший вплив на особистість та її поведінку з колегами, пацієнтами і їх родинами. Таким чином, відбувається формування цілісної особистості і особистісного "Я", тобто надається можливість зростати, розвиватися і навчатися, опираючись на власний досвід.

Висновок. Гуманістична спрямованість вищої медичної освіти орієнтована на особистісний розвиток і формування цілісної особистості. Також гуманістична спрямованість передбачає формування особистісних якостей, відсутність яких унеможливує ефективне здійснення професійної діяльності майбутніх лікарів, та мають вирішальний вплив на майбутню фахову діяльність. Практичний досвід гуманістичної спрямованості передбачає самоствердження особистості на основі глобалізації,

гуманізації та фундаменталізації вищої освіти, яка передбачає розвиток особистісних якостей.

Гуманістичний підхід до освіти передбачає створення сприятливих умов для особистісного розвитку; рівноправну взаємодію між здобувачем освіти та викладачем, що базується на визнанні індивідуальності кожної особистості. Особистісний підхід спрямований на розвиток цілісного комплексу якостей індивідуума. Спонукаючи особистість до усвідомлення сенсу життя та його реалізації, гуманістична педагогіка сприяє формуванню розсудливості, що є надзвичайно важливим, щоб навчитися розрізняти добро і зло, варте й не варте. Саме розум, як найвищий дар людини, повинен брати участь у прийнятті рішень і визначенні особистої поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г.О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах): Видання друге, доповнене. Житомир : ПП "Рута", Видавництво "Волинь", 2008. 50 с.
2. Буяльська Т. Гуманізація освіти – вичерпане гасло і (не) виконане завдання. *Освіта*. 2006. 21–28 червня. С. 4–5.
3. Добридень А. Гуманістична спрямованість та педагогічна культура сучасного вчителя. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4. Ч. 2. С. 151–158.
4. Кудусова А.Ш. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Інститут педагогіки і психології професійної освіти, відділ теорії і методики педагогічної майстерності, АПН України. Київ, 2005. 31 с.
5. Мацько Д.С. Рівні сформованості гуманістичних цінностей майбутніх учителів. *Гуманізація навч.-вих. процесу : наук.-метод. зб.* Випуск XXXIII / за заг. ред. В.І. Сипченка. Слов'янськ : Видавн. Центр СДПУ, 2006. С. 52–61.
6. Романенко М.І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід : наукова монографія. Дніпропетровськ : Промінь, 2001.
7. Bloom B.S. Mastery learning. In J.H. Block (Ed.), *Mastery learning, theory and practice*. New York : Holt, Rinehart, and Winston, 1971. pp. 47–63.
8. Huit W. Humanism and open education. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. URL: <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affect/humed.html5> (Accessed 01 Nov. 2024).
9. Gulshan Ogtay Hasanova. Modern concepts of the humanistic approach in education. *Молодь і ринок*. 2024. № 10 (230). pp. 138–143. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.314386>
10. Johnson A.P. *Education Psychology: Theories of Learning and Human Development*. National Science Press: www.nsspress.com. 2014.
11. Patterson C.H. *Humanistic education*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice – Hall. 1973.
12. Simpson E.L. *Humanistic education: An interpretation*. Cambridge, Mass. : Ballinger Publ. Co., 1976. XI, 328 p.

REFERENCES

1. Ball, G.O. (2008). Oriientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvittii, psykholohichnii sferakh) [Landmarks of modern humanism (in social, educational, psychological spheres)]. Second edition, supplemented. Zhytomyr: PP "Ruta", Publishing House "Volyn", 50 p. [in Ukrainian].
2. Buyalska, T. (2006). Humanizatsiia osvity – vycherpane haslo i (ne) vykonane zavdannia. [Humanization of education – an exhausted slogan and an (un)accomplished task]. *Education*, June 21–28. pp. 4–5. [in Ukrainian].
3. Dobryden, A. (2011). Humanistychna spriamovanist ta pedahohichna kultura suchasnoho vchytelia. Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia [Humanistic orientation and pedagogical culture of a modern teacher]. *Problems of training a modern teacher*. No. 4 (Part 2). pp. 151–158. [in Ukrainian].
4. Kudusova, A.S. (2005). Formuvannia humanistychnoi spriamovanosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of the humanistic orientation of future primary school teachers in the process of professional training]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Institute of Pedagogy and Psychology of Professional Education, Department of Theory and Methods of Pedagogical Mastery, Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv, 31 p. [in Ukrainian].
5. Matsko, D.S. (2006). Rivni sformovanosti humanistychnykh tsinnostei maibutnikh uchyteliv. Humanizatsiia navch.-vykh. protsesu [Levels of formation of humanistic values of future teachers. Humanization of educational process]. Scientific-methodical collection (Issue XXXIII) / General editor V.I. Sypchenko. Slovyansk: Publishing House of the Center of the Ukrainian State University of Political Science. pp. 52–61. [in Ukrainian].
6. Romanenko, M.I. (2001). Humanizatsiia osvity: kontseptualni problemy ta praktychnyi dosvid. [Humanization of education: conceptual problems and practical experience: Scientific monograph]. Dnipropetrovsk: Promin. [in Ukrainian].
7. Bloom, B.S. (1971). Mastery learning. In J. H. Block (Ed.), *Mastery learning, theory and practice*. New York: Holt, Rinehart, and Winston. pp. 47–63. [in English].
8. Huit, W. Humanism and open education. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. Available at: <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affect/humed.html5> (Accessed 01 Nov. 2024). [in English].
9. Gulshan Ogtay Hasanova (2024). Modern concepts of the humanistic approach in education. *Youth & market*. No. 10 (230). pp. 138–143. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.314386> [in English].
10. Johnson, A.P. (2014). *Education Psychology: Theories of Learning and Human Development*. National Science Press: www.nsspress.com. [in English].
11. Patterson, C.H. (1973). *Humanistic education*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice – Hall. [in English].
12. Simpson, E.L. (1976). *Humanistic education: An interpretation*. Cambridge, Mass.: Ballinger Pub. Co. XI, 328 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 02.12.2024

